

Orta Avrupa'da Yükselen Toplumsal Cinsiyet Karşıtı Hareketler:
Macaristan, Polonya ve Slovakya Örnekleri.

Tuba Ergün

Feminist Tahayyül, 2(2): 172-206.
(Araştırma Makalesi)

© Bu eser ancak referans verilerek kullanılabilir ve izin
almaksızın çoğaltılamaz.

Orta Avrupa’da Yükselen Toplumsal Cinsiyet Karşıtı Hareketler: Macaristan, Polonya ve Slovakya Örnekleri

Tuba Ergün¹

Öz

21. yüzyılda aşırı sağ ve popülist söylemler tüm dünyada yükselişe geçmiştir. Özellikle Avrupa’da aşırı sağ partilerin oluşturduğu hükümetler iktidara gelirken göçmen karşıtı, ırkçı ve geleneksel aile yanlısı söylem ve politikalar da güçlenmektedir. Bu politik atmosfere sahip ülkeler içinde toplumsal cinsiyet karşıtı hareketler de ortaya çıkmıştır. Hareketlerin en belirgin ortak özellikleri LGBTİ+ düşmanlığı, kürtaj hakkına karşı çıkış ve İstanbul Sözleşmesi karşıtıdır. Bu çalışmada Avrupa Birliği üyesi üç ülke; Macaristan, Polonya ve Slovakya üzerinden Avrupa Birliği’nin ortak ilke ve değerlerine son derece zıt aşırı sağcı ve toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlerin bir incelemesi yapılmıştır. Çalışmada toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlerin popülist politikaların yükselişte olduğu ülkelerde daha güçlü ve etkin biçimde görüldüğü iddia edilmektedir. Ayrıca söz konusu ülkelerde cinsel davranışlara, cinsel kimliklere ve üreme faaliyetlerine yönelik yasaklama ve sınırlandırmalar olması sebebiyle toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlerin biyopolitika eksenli oldukları ileri sürülmektedir. Bu bağlamda, söz konusu ülkelerin hem genel anlamda aşırı sağ ve popülist hükümet politikalarına hem de ülkelerde ortaya çıkan toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlerin genel özelliklerine, faaliyetlerine ve etki alanlarına bakılırken, hareketlerin ülkeler arası benzerlik ve farklılıkları aşırı sağ siyasetler ve toplumsal cinsiyet karşıtlığı ilişkisi üzerinden eleştirel söylem analizi yapılarak incelenmektedir. Son olarak Avrupa Birliği’nin toplumsal cinsiyet karşıtı

---

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi Kadın Çalışmaları Ana Bilim Dalı, tubargun@gmail.com, ORCID: 0000-0003-4044-9112.
Makale geliş tarihi: 30/05/2021. Makale kabul tarihi: 21/07/2021.

hareketlerin görüldüğü üç üye ülkeye yönelik söylemleri ve aksiyonları hakkında bilgi verilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal cinsiyet karşıtı hareketler, popülizm, Avrupa Birliği, İstanbul Sözleşmesi, kürtaj.

Anti-Gender Movements Rising in Central Europe: Hungary, Poland and Slovakia

Abstract

As of the 21st century, far-right and populist discourses have been on the rise all over the world. Especially in Europe, while the number of governments formed by far-right parties increases, anti-immigrant, racist and traditional pro-family discourses and policies are getting stronger. Anti-gender movements have also emerged in the countries with this political atmosphere. The most prominent common features of the movements are hostility to LGBTI+, opposition to the Istanbul Convention and abortion. In this study, an examination of the far right-wing and anti-gender movements, which are extremely opposed to the common principles and values of the European Union, has been made through three European Union member countries (Hungary, Poland, and Slovakia). This study claims that anti-gender movements are seen stronger and more effectively in countries where populist politics are on the rise. It is claimed that anti-gender movements are biopolitical-based entities, as there are prohibitions and restrictions on sexual behaviors, sexual identities and reproductive activities in these countries. In the study, while looking at both the far-right and populist government policies and the general characteristics, activities and effects of the anti-gender movements emerging in the mentioned countries, the similarities, and differences of the movements in the countries are examined through the relationship between far-right politics and anti-genderism in terms of critical discourse analysis. Finally, the discourses and actions of the European Union towards the three member states where anti-gender movements are seen are explained.

Keywords: Anti-gender movements, populism, European Union, Istanbul Convention, abortion.

Giriş

2000’li yıllarda yükselmeye başlayan sağ popülist dalga tüm dünyada etkisini göstermeye başlamıştır. Özellikle 2016 yılında Donald Trump’ın Amerika Birleşik Devletleri başkanlığına seçilmesi Miller-Idriss’in (2017) ifadesiyle “aşırılığın ana-akımlaşmasının” önemli bir işareti olmuştur. Sağ popülist siyasetlere paralel olarak toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlerin de sesi yükselmiştir. Ortak özellikleri geleneksel aile destekçisi, muhafazakâr, cinsiyetçi, homofobik ve transfobik söylemler üretmek olan bu hareketlere mensup kuruluşlar aynı zamanda ırkçı, kilise yanlısı, göçmen karşıtı ve militarist taleplerine yönelik faaliyetler yürütmektedir. Kimi zaman bu faaliyetler buldukları ülkelerin hükümetleri tarafından doğrudan desteklenmekte, kimi zaman ise kuruluşlar düzenledikleri kampanyalar ve medya baskıları ile hükümetler üzerinde etkili olmaktadır. Bu çalışmada toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlerin Avrupa Birliği üye ülkelerindeki yapılanmalarına bakılmaktadır. Hareketlerin görece daha baskın olduğu üç Orta Avrupa ülkesi Macaristan, Polonya ve Slovakya örnekleri üzerinden hareketlerin özellikleri, faaliyetleri ve etki alanları incelenmektedir. Toplumsal cinsiyet karşıtı söylemler Avrupa’da birçok ülkede görülmesine rağmen söz konusu üç ülke dışındaki ülkelerde merkez sağa sol ya da sosyal demokrat partilerin eşlik ettiği hükümetler (Avusturya, Almanya, Çekya vb.) yer almaktadır.

Bu çalışmanın örneklemini aşırı sağ partilerin baskın olduğu Macaristan, Polonya ve Slovakya’dır. Bu doğrultuda, iki temel argüman öne sürülmektedir. Çalışmada ilk olarak toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlerin popülist söylemlerin ve aşırı sağ politikaların yükselişte olduğu ülkelerde daha güçlü ve etkin biçimde görüldüğü iddia edilmektedir. İkinci olarak ise söz konusu ülkelerde cinsel davranışlara, cinsel kimliklere ve üreme faaliyetlerine yönelik yasaklama ve sınırlandırmalar olması sebebiyle toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlerin biyopolitika eksenli oluşumlar olduğu ileri sürülmektedir. Söz konusu ülkelerin Avrupa Birliği’ne üye olmalarına ve tüm üye ülkeler için geçerli olan birtakım anlaşma ve kurallara tabii olmalarına rağmen bu ülkelerde toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlerin güçlü biçimde görülmesi önemli bir noktadır. Aynı zamanda, toplumsal cinsiyet karşıtlığı ile yakından

bağlantılı olması sebebiyle Avrupa’da ve örnek ülkeler özelinde yükselen aşırı sağ partiler ve politikaları da ele alınacaktır. Çalışmada son olarak Avrupa Birliği’nin ilgili ülkelerdeki anti demokratik uygulamalara ve toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlere yönelik tepkilerine yer verilecektir. Türkiye’de de aynı yıllarda aşırı sağ ve toplumsal cinsiyet karşıtı siyasetlerin yükselişe geçtiği düşünüldüğünde, araştırmanın 2000’li yıllarda Avrupa’da yükselen aşırı sağ ve toplumsal cinsiyet karşıtı siyasetleri inceleme alanı olarak belirlemesi Türkiye’nin sosyopolitik konjonktürüne de bir anlamda ayna tutmaktadır.

Kuramsal Çerçeve

Çalışmanın odağı olan ülkelere geçmeden önce, yükselen aşırı sağ partiler ve toplumsal cinsiyet karşıtı hareketler arasındaki ilişkiye dikkat çekmek istiyorum. Burada Zakaria’nın (1997) “illiberal demokrasi” kavramından yararlanacağım. İlliberal demokrasi, çok partili sistemin ve genel seçimlerin varlığını sürdürdüğü ancak iktidarın anayasal sınırları tanımadığı ve vatandaşların bireysel haklarından yoksun olduğu rejimler olarak tanımlanmaktadır (Petó ve Grzebalska, 2018). İlliberalizm üç ilkeye dayanmaktadır: popülizm, örgütsel çoğulculuk karşıtlığı ve ideolojik tekçilik. Popülizmin temel özelliği “halkın iradesinin” yüceltilmesidir. Örgütsel çoğulculuk ise siyasi alandaki tüm potansiyel ya da fiili rakiplerin ortadan kaldırılmasını amaçlayan bir dizi stratejidir. İdeolojik tekçilik için de toplumda yalnızca bir ideolojiyi dayatma girişimi denebilmektedir. Ancak bunu yalnızca “dayatma” stratejisi ile başarmak zor olduğundan burada görev, tek “uygun” ideolojinin teşviki ve ideolojik rakiplerin itibarsızlaştırılmasıdır (Kubik, 2012). Bu itibarsızlaştırmayı açıklamak için popülizm kavramına değineceğim. Toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlerin aşırı sağ partilerin seçmenlerinden aldığı destekten de anladığımız üzere popülizm toplumsal cinsiyet karşıtı hareketleri bir arada tutan önemli unsurlardandır. Cas Mudde’nin ifadesiyle popülizm “demokratik olmayan liberalizme illiberal demokratik bir cevaptır” (Müller, 2016: 8). Popülizm, “liberal demokrasilerin karşılayamadığı halk egemenliği iddiasını karşılamayı ve iktidarı gerçek sahibi olan halka devretmeyi vaat eder” (Ertan, 2019: 256). Popülist siyaset halkın birbirinden farklı kültür, sınıf ve etnik gruplardan oluştuğunu görmezden gelerek halkı

tek bir bütün olarak görür ve tasavvur ettiği tek halka ideolojik bir tekçilik üzerinden seslenir. Bu bakımdan popülizm çoğunluk karşıtı söylemlerde yerini bulmaktadır. Müller'e göre popülistler halkı yalnızca kendilerini destekleyenlerden ibaret görürler ve kendilerini desteklemeyenleri “ahlaken yozlaşmış elitler” olarak damgalayıp ötekileştirirler (a.g.e.: 257).

Popülizmi ideoloji, söylem biçimi ve siyasal strateji olmak üzere farklı eksenlerde ele alan üç yaklaşım bulunmaktadır (Gidron ve Bonikowski, 2013). İdeoloji yaklaşımında öncelikle çalışmalarıyla Avrupa'daki aşırı sağ popülist partilere odaklanan Mudde'ye değineceğim. Mudde *The Populist Zeitgeist* makalesinde popülizmi, “toplumu ‘gerçek halk’ ve ‘yozlaşmış elitler’ şeklinde homojen ve birbirine düşman iki grup olarak düşünen bir ideoloji” ifadeleriyle tanımlar (2004: 543). Mudde'ye göre popülizm her ne kadar belirgin bir ideoloji olsa da “zayıf merkezli” bir ideoloji olduğundan komünizm, çevrecilik, milliyetçilik ve sosyalizm gibi çok farklı ideolojilerle rahatlıkla birleşebilir. Bununla birlikte günümüzde popülizm çoğunlukla aşırı sağ ile ilişkilendirilmektedir. Polonya popülizmi üzerine yaptığı analizlerinde Pankowski de Mudde'nin popülizm tanımını benimsemekle birlikte söz konusu toplumdaki ortak dağarcıklar ve örgütsel kalıplar gibi kültürel kaynakların önemini vurgular. Pankowski'ye göre popülist hareketler “ortak akıl” kültürüyle bağ kurabildikleri yerlerde başarılı olmaktadır (Gidron ve Bonikowski, 2013: 7; Pankowski, 2010: 6).

İkinci yaklaşım ise popülizmi bir ideolojiden ziyade bir söylem biçimi olarak ele almaktadır. Latin Amerika'daki popülist siyasetin analizini yapan de la Torre'ye göre popülizm, “siyaseti halkla oligarşi arasındaki ahlaki mücadele olarak inşa eden bir retoriktir” (de la Torre, 2000: 4). Benzer biçimde Michael Kazin de popülizmi bir “dil” olarak tanımlamaktadır: “Popülizm, konuşmacılarının sıradan halkı yüce bir topluluk olarak tasavvur ettiği bir dildir” (Kazin, 1998: 1). Kazin Mudde'nin zayıf merkezli ideoloji tanımına benzer biçimde, ancak ideoloji kavramını odağına almadan, popülizmin hem sağ hem de sol tarafından kullanılabilen bir politik üslup olduğunu iddia eder (Gidron ve Bonikowski, 2013: 9).

Üçüncü yaklaşım olan siyasal strateji yaklaşımındaki analiz öğeleri partiler, toplumsal hareketler ve liderler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yaklaşım siyasal stratejinin farklı yönlerine odaklanan üç modeli içerir: politika tercihleri, politik örgütlenmeler ve seferberlik biçimleri (Gidron ve Bonikowski, 2013: 10). Acemoğlu vd. (2011); Madrid (2008), gibi isimler politika tercihlerine odaklanırken; Pappas (2012); Roberts (2006); Taggart (1995) ve Weyland (2001) politik örgütlenmeleri odak noktası olarak alırlar. Jansen (2011) ise analizlerinde popülist seferberlik kavramına yoğunlaşmaktadır.

İliberal politikaların anahtar özelliklerinden biri de geleneksel aileyi “milletin temeli” olarak gören aileciliktir (Kemper, 2016). Ailecilik, Macaristan başta olmak üzere Slovakya ve Polonya gibi ülkelerde toplumsal cinsiyet eşitliğini, LGBTİ+ hakları ve feminizm alanındaki çalışmaları “ölümcül bir tehlike” olarak tanımlayan bir biyopolitikadır (Pető ve Grzebalska, 2018). Bu tür tanımlamaları yapan ve görüşlerini yazdığı kitaplar aracılığı ile Avrupa’daki toplumsal cinsiyet karşıtı kitlelere ulaştıran Alman yazar Gabriele Kuby toplumsal cinsiyetin bir “ölüm ideolojisi” olduğunu, okullardaki cinsellik eğitiminin de pedofiliyi popüler hale getirdiğini savunmaktadır. Macaristan ve Polonya gibi birçok ülkenin Katolik Kilisesi’nin de bu bakış açısını sahiplenmesinden ve buna benzer konuşmaların dini vaazlar sırasında dile getirilmesinden güç bulan kilise yanlısı gazeteler de Kuby’nin söylemlerini manşetlerine taşımaktadır (Juhász, 2015). Kuby (2014) bu gazetelerden birinde yer alan söyleşisinde şu sözleri dile getirmektedir: “Toplumsal cinsiyetin ana-akımlaştırılması, çocuklar, aileler ve toplumun tümü için korkunç sonuçları olan bir küresel trenddir ve insan doğamızın temel anlayışını tehdit etmektedir”.

Toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlerin heteropatriyarkal aile sistemini yüceltmesi ve bunun akabinde okullardaki cinsellik eğitimlerini ve “doğal” olmadığı gerekçesiyle eşcinselliği “tehlikeli” bulması ve kürtaj hizmetlerini yasaklamak üzerine söylemler üretip tüm bu konularla ilgili aksiyon alınmasını teşvik etmesi bizi biyopolitika kavramına götürmektedir. Biyopolitika farklı teorik yaklaşımlara göre farklı tanımlar olsa da en genel anlamıyla “politikanın hayat ile uğraşmasıdır” (Erkmen, 2020: 15). Ruth A. Miller (2016) biyopolitikanın

politik bir mesele olarak ölüm, sağlıklı bir toplum gerekçesiyle cinsel davranışların düzenlenmesi ve üreme faaliyetlerinin düzenlenmesi olmak üzere üç konu etrafında tartışıldığını belirtmektedir. Biyopolitikayla ilgili kapsamlı bir analiz yaptığı *Cinselliğin Tarihi* eserinde Foucault, egemen iktidarın yaşam ve ölüm üzerine haklarının nasıl dönüştüğünden bahseder. Foucault'ya göre iktidarın eskiden elinde bulundurduğu “öldürtme ve yaşamaya izin verme” gücü 17. yüzyıl sonrasında “yaşatma ve ölüme atma”ya dönüşmüştür (Foucault, 2012: 102). Burada Foucault'nun ifade ettiği “ölüme atma” doğrudan öldürmek dışında dolaylı yoldan da öldürmek anlamına gelir: “Kimileri için ölüm risklerini çoğaltmak ya da çok basit olarak, siyasal ölüm, ülke dışına sürme, dışlama vb.” (Foucault, 2002: 264). Judith Butler (2016) doğrudan biyopolitika kavramını kullanmasa da toplumsal cinsiyet, yaşam ve ölüm kavramları üzerinden, kimi zaman da Foucault'nun düşüncesiyle ilişki kurarak beden toplumsallığını vurgular. Butler'a göre beden toplumsaldır ve yaralanabilirliği de toplumsal olmasından ileri gelir. Bedenin var olup olamayacağı ya da ne ölçüde var olabileceği siyasal sistemler tarafından belirlenip denetlenir (akt. Sarıtaş, 2016: 320). Buradaki denetim bedenin ötesinde özneyi de içine almaktadır. Butler'a göre Foucault, iktidarın yalnızca beden *üzerinde* değil, bedenin *içinde* de rol oynadığını iddia etmektedir, bu iktidar hem öznenin sınırlarını meydana getirir hem de onun içine yayılır (Butler, 1997: 89).

Avrupa'da, özellikle de Orta Avrupa'da yaşanan illiberal güçlü tepkiler her ülkede farklı kültürel boyutlar üzerinden biyopolitika ile iç içe bir şekilde kendini var etmektedir. Örneğin Polonya'da dinî ve seküler olan karşıtlığı üzerinden, Macaristan'da ise kozmopolit şehir ve muhafazakâr-milliyetçi kırsal üzerinden bir toplumsal çatışma yaşanmaktadır (Guasti, 2021: 179). Karşıtlığın buna benzer kültürel boyutlar üzerinden yaşanmadığı ülkelerde bile sağcı hareketlenmeler yaşanmaktadır. Zira muhafazakâr topluluklar, Katolik Kilisesi ve ülkelerin aşırı sağ partileri her gün artan bir biçimde LGBTİ+ ve “toplumsal cinsiyet ideolojisi” karşıtı popülist retoriği sahiplenmekte ve ayrımcılığı ve nefret söylemlerini yeniden üretmektedir. Ayrıca retoriğin de ötesinde pratikte de aşırı sağ partiler evrensel insan haklarının yasaklanmasına yönelik çalışmalar (Slovakya'daki kürtaj kısıtlama girişimleri, Polonya'da kürtajın tamamen yasak olma noktasına gelmesi, Macaristan'da eşcinsel çiftlerin evlat edinme

hakkının yasaklanması vb.) yürütmektedir. Tüm bu dinamikler illiberal güçlü tepkilerin ayrılmaz bir parçasıdır (a.g.e.: 180).

Yöntem

Bu çalışmada toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlerin yükselişe geçtiği üç Orta Avrupa ülkesi; Macaristan, Polonya ve Slovakya ele alınmıştır. Çalışmada örneklem olarak söz konusu ülkelerin seçilme sebebi bu ülkelerdeki toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlerin aşırı sağ hükümetler ile iş birliği halinde olması ve son yıllarda toplumsal cinsiyet karşıtı ve aşırı sağ politikaların benzer ülkelerle karşılaştırıldığında çok daha şiddetli bir şekilde artış göstermesidir. Araştırma sırasında hem araştırmaya konu üç ülkenin hem de diğer Avrupa ülkelerinden akademisyen ve aktivistlerin toplumsal cinsiyet karşıtı hareketleri incelediği literatür temel alınmıştır. Literatür dışında söz konusu ülkelerdeki toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlerin medyaya yansımaları, gazete haberleri, hükümetlerin resmi kararları, feminist ve LGBTİ+ örgütlerin demeçleri ve protestoları da incelenerek² üç ülkedeki toplumsal atmosfer aktarılmıştır. Aynı zamanda Avrupa Birliği'nin toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlere yönelik bizzat hazırladığı raporlar, eylem planları ve belgeler de taranmıştır. Bu çalışma söz konusu kaynaklardan yararlanarak ve eleştirel söylem analizi kullanarak toplumsal cinsiyet karşıtı hareketleri popülizm ve biyopolitika kavramları bağlamında ortaya koymayı amaçlamaktadır. Eleştirel söylem analizinde klasik söylem analizinin bir adım önüne geçilerek söylemin iktidar ve ideoloji tarafından nasıl biçimlendirildiği ve bunun da toplumsal pratikler ile nasıl bir ilişkisi olduğu incelenmektedir (Mora, 2008: 10). Söylem, Foucault'nun yorumuna göre dil ve imgelerin bir temsil biçimi olmalarının yanı sıra aynı zamanda toplumsal birer pratik ve eylem biçimidir. Fairclough (1993) buradan yola çıkarak eleştirel söylem analizinde söylemin toplumsal matrisine dikkat çekmektedir. Analizi yapılan verinin hegemonik iktidar ilişkileriyle ve yapılarıyla nasıl bir ilişki kurduğu, nerede konumlandığı, normatif olup olmadığı,

---

² Söz konusu kaynaklar içinde ülkelerin yerel ve ulusal medyaları olduğu gibi olayların uluslararası medyadaki yansımaları da bulunduğundan çalışmada Macarca, Slovakça, Lehçe, İngilizce ve Fransızca dillerinden kaynaklara yer verilmiştir.

hegemonik iktidarı yeniden inşa edip etmediği son derece önemlidir. Van Dijk ise eleştirel söylem analizinin standart ve hazır bir çerçevesi olmadığını belirtmekle birlikte, eleştirel söylem analizi ile yürütülen bir araştırmada analizin, iktidar tarafından ezilen ve baskılanan grupların lehine olacak biçimde, tahakkümü ortaya çıkarıp sorgulayan bir perspektif ile yapılması gerektiğini vurgulamaktadır (akt. Şah, 2020: 219). Toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlerin söz konusu ülkelerde hükümetler tarafından bir devlet politikası olarak sahiplenildiği düşünüldüğünde, eleştirel söylem analizi bu araştırmada toplumsal cinsiyet karşıtı hareketler ile devletlerin biyopolitik yönelimleri arasındaki ilişkiyi açıklama imkânı sunacaktır.

Macaristan

Orta Avrupa ülkeleri içinde liberalleşme hareketlerinin en erken başladığı ülkelerden biri olarak bilinen Macaristan, 2004 yılında Avrupa Birliği'ne (AB) üye olduğu dönemde toplumsal cinsiyet eşitliği de AB mevzuatıyla uyumlu hale getirilmesi gereken alanlardan biriydi. Üyeliğin ilk yıllarında feminist sivil toplum kuruluşları toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarında etkin bir rol oynamıştır. 2007'de Macaristan parlamentosu, evlat edinme hakkını tanımasa da eşcinsel çiftler arasındaki birlikteliğe, evliliğin getirdiği hak ve yükümlülüklerin çoğunu tanıyan bir yasa tasarısını kabul etmiştir (Kaos GL, 2007). Ancak son yıllarda Macaristan'da bir devlet politikası olarak toplumsal cinsiyet eşitliği fikrinden uzaklaşarak bunun yerine "ailenin ana-akımlaştırılması" adını verdikleri politikalar benimsenmektedir. Diğer Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinden farklı olarak Macaristan'da belirli bir toplumsal cinsiyet karşıtı hareket olmamasına karşın açıkça ortada olan bir toplumsal cinsiyet karşıtı söylem vardır (Kováts ve Petó, 2017: 117). Macaristan'ın birden çok sözleşmede imzası bulunmasına (CEDAW, Pekin Deklarasyonu, İstanbul Sözleşmesi) ve 2010'da bir ulusal toplumsal cinsiyet stratejisine imza atılmasına rağmen bu hedefleri uygulamak için gerekli bütçe nadiren tahsis edilmiştir ve 2010 yılına gelindiğinde Orbán

hükümetinin³ bu ideallerden giderek daha fazla uzaklaştığı görülmeye başlanmıştır (Juhász, 2015). Aynı yıl, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Daire Başkanlığı dağıtılmış ve İnsan Kaynakları Bakanlığı bünyesindeki Fırsat Eşitliği Birimi ile birleştirilmiştir.

2013 yılında feminist kuruluşların da içinde bulunduğu insan hakları kuruluşları medya saldırıları ile George Soros'un⁴ “imparatorluğuna” dahil olmakla suçlanmıştır. Heti Válasz isimli bir gazetenin de Macaristan Kadın Lobi'si (*Hungarian Women's Lobby*) ve ona bağlı dört kuruluşu hedef gösteren haberler yapmasının ardından, 13 sivil toplum kuruluşu (STK) başbakanlık ofisi tarafından hedef gösterilmiş ve bu kuruluşların hesaplarına yönelik soruşturmalar başlatılmıştır. Devlet yetkilileri ve medya tarafından “hain” olmakla suçlanan STK'lara 2014 yılında ise “hayır kurumu” statülerini kaybetmemek için yeni tüzüklere göre kayıtlarını yenileme zorunluluğu getirilmiştir ve kasıtlı olarak zorlaştırılan bu süreç sonunda birçok STK bu statüsünü kaybetmiştir (Juhász, 2015). Bu baskı ve yıldırma politikaları üzerine, kadın hakları konusundaki görüşlerini belirtmek veya kamuoyunu etkilemek isteyen birçok kişi, vakıf veya derneklerde çalışmak yerine sosyal medyaya yönelmiştir ve feminist ve LGBTİ+ aktivistler tarafından bloglar ve Facebook grupları kurulmuştur.⁵ 2012 yılında yürürlüğe giren Aile Koruma Yasası, ailenin “heteroseksüel bir çiftin ve onların çocuklarının veya akrabalarının doğrudan bir şekilde evlenmesinden ibaret olduğunu” belirtmektedir. Yasa aynı zamanda aile hayatının okul müfredatının bir parçası olması ve “evlilik ve aile kurumuna saygı gösterecek” programları yayınlayan medya servislerine de tavsiyede bulunması gerektiğini vurgulamaktadır (Félix, 2015).

Toplumsal cinsiyet eşitliğine yapılan bir başka darbe de akademik alanda gerçekleşmiştir. Ekim 2018 tarihinde Başbakan Orbán imzalı bir kararname ile üniversitelerde

---

³Başbakan Viktor Orbán'ın genel başkanlığını yaptığı muhafazakâr ve popülist FIDESZ partisi 2010 yılından beri iktidardadır ve 2018 yılındaki genel seçimlerde %48,41 oy almıştır.

⁴Macar-Amerikalı yatırımcı, milyarder, iş insanı.

⁵Bazı feminist bloglar: <http://gumiszoba.com>, <http://csakazolvassa.hu>, www.sajatszoba.hu, <http://dezsa.tumblr.com>, <http://iphigeniaemleklap.blogspot.hu>, <https://lathatosagimelleny.wordpress.com>, <http://noszinten.com>, <http://nokert.hu>, www.facebook.com/ujrakezdes.nyilvanos?fref=ts, <http://szabomo.blogspot.com>

toplumsal cinsiyetle ilgili akademik çalışmalar yasaklanmıştır (Euro News, 2018). Dönemin Başbakan Yardımcısı Zsolt Semjen kararlar ile ilgili olarak “toplumsal cinsiyet çalışmalarının bilim değil ideoloji olduğunu ve üniversitelerde yeri olmadığını” söylemiştir (Apperly, 2019). Akademik çevrelerce sert bir biçimde eleştirilen bu kararın üzerinden çok geçmeden Central European Üniversitesi'nin (CEU) kapatılması kararı alınmıştır (Euro News, 2018). Orbán'ın CEU'nun kurucusu George Soros'u bir milyondan fazla mültecinin Avrupa'ya taşınmasına yardımcı olmakla suçladığı bilinmektedir. Üniversitenin kapatılma kararı ülkedeki muhalif kesimlerin sesini susturma ve akademik özgürlüğü baskılama girişimlerinin bir parçası olmuştur. Macaristan'daki sağcı partiler ve iktidar için LGBTİ+lar, feministler ve göçmenler uzun zamandır tehdit olarak görülmesine rağmen CEU'nun kapatılması ile üç toplumsal grubun aynı anda hedef gösterilmesi söz konusu olmuştur. Tüm bu yaşananlar Macaristan'ın Orbán liderliğindeki hükümetin aşırı sağ politikalar izlemeye başlaması ve rejimin illiberalleşmesi ile bağlantılı gerçekleşmektedir. Orbán 2014'te hedeflerine yönelik açıklamalarda bulunmuştur: “Batı'nın benimsediği dogmaları ve ideolojileri kırıp kendimizi özgür kılacağız. Yeni Macaristan devletinde kendi toplumsal örgütlenmemizi kuracağız ve önümüzdeki yıllarda toplumumuzu dünya yarışında çok daha ileriye taşıyacağız. Bir devletin liberal olmaması, demokratik olmadığı anlamına gelmez” (Kormany, 2014). Orbán'ın burada sözünü ettiği Batı ideolojileri Avrupa Birliği'nin ilke ve kurallarıdır. Avrupa Birliği antlaşmasının 2. maddesinde belirtilen “hukukun üstünlüğü, eşitlik, azınlıklara mensup kişilerin hakları da dahil olmak üzere insan haklarına saygı, kadın-erkek eşitliği” gibi değerlerin Orbán tarafından adlandırıldığı şekliyle Yeni Macaristan'da benimsenmeyeceği açıkça görülmektedir. Ayrıca Orbán'ın Batı ideolojileri üzerinden bir “biz ve ötekiler” söylemi yaratması ve halkın iradesini yüceltmeye yönelik ifadeler kullanması açıkça popülist bir söyleme işaret etmektedir. 2010, 2014 ve 2018 seçimlerinde de kazanan sağ parti FIDESZ 2018 yılı itibariyle parlamentoda üçte ikilik çoğunluğu elinde tutmaktadır. 2018'in Aralık ayında parlamentodan geçen ve Macaristan'ın liberal bir demokrasiden “rekabetçi otoriter rejime” geçişini artık net olarak tamamlayan Yeni Yargı Sistemi'ne göre Orbán hükümetinin Adalet Bakanı son derece güçlü yetkilere sahip olmaktadır. Bu yetkiler arasında Yüksek İdari Mahkeme'nin yeni hakimlerini seçme ve atama, mahkeme başkanlarının ve hakimlerin

terfilerine karar verme, idari mahkemenin bütçelerinin belirlenmesi gibi yetkiler bulunmaktadır. Sonuç itibariyle bu yasa kapsamında seçim yasası, yolsuzluk ve protesto hakkı gibi kamu idaresine dair hassas konulardan sorumlu hakimlerin işe alınması ve terfilerinden Orbán hükümetinin Adalet Bakanı sorumlu olmuştur. Yeni yargı yasası ile mevcut olarak ilerleyen sürecin nihai adımlarının da atıldığını söyleyebiliriz zira anayasa mahkemesi, devlet denetleme kurumları ve medya kuruluşları uzun zamandır Orbán'ın destekçileri ve dostlarıyla dolu durumdadır (NY Times, 2018).

LGBTİ+ların, feministlerin ve göçmenlerin aynı düzlemde ötekileştirildiği bir başka nokta da İstanbul Sözleşmesi karşıtlığıdır. 2020'nin Mayıs ayında Macaristan hükümeti sözleşmenin “yıkıcı toplumsal cinsiyet ideolojilerini” ve “yasa dışı göçü” teşvik ettiğini öne sürerek sözleşmeyi reddettiklerini açıklamıştır (Guardian, 2020). Yine Mayıs ayı içinde toplumsal cinsiyet kavramını yasal olarak da tanımayan, atanmış cinsiyetin değiştirilmesini yasaklayan bir yasa da meclisten geçirilmiştir. Bu yasak interseks ve transgender haklarını artık yalnızca söylemsel olarak değil hukuken de yok sayması, bireyleri gündelik hayatta ayrımcılık, taciz ve saldırılara açık hale getirmesi sebebiyle ülkedeki 22 sivil toplum kuruluşu tarafından protesto edilmiştir (Knight ve Gall, 2020).

Toplumsal cinsiyet karşıtı politikaların sonuncusu eşcinsel çiftlerin evlat edinme haklarının alınması olmuştur. Bir önceki düzenlemeye göre, Macaristan'da eşcinsel çiftlerin hukuken evliliğe benzer haklara sahip olduğu “kayıtlı birliktelik” sistemine dahil olan çiftlerden biri evlat edinmek için ebeveynlik başvurusu yapabiliyorken, Aralık 2020'de yürürlüğe giren yasa evlat edinmek için evli olma şartı koşmaktadır (Pink News, 2020).

Polonya

Macaristan gibi 2004'te Avrupa Birliği üye devletleri arasına katılan Polonya da toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlerin oldukça fazla ve etkin olarak görüldüğü Avrupa ülkeleri arasındadır. Ekim 2015 tarihli son seçimlerden %37,6 oy alarak iktidara gelen sağ Adalet ve

Hukuk Partisi (PiS) kürtaşın ve tp bebeğin yasaklanmasını desteklemekte ve Avrupa'daki sağ partilerin hepsi gibi göçmen ve mülteci karşıtı politikaları desteklemektedir. Polonya'da da illiberal demokrasinin örnekleriyle karşılaşılmaktadır. 2017'de Yargı Reformu adı altında yapılan anayasal değişiklikler sonucu parlamentoda Ulusal Yargı Konseyi yelerinin atama usullerinin değiştirilmesine (25 Ulusal Yargı Konseyi yesinin 15'inin bundan sonra hakimler yerine milletvekilleri tarafından seğilmesine), idari mahkeme kararları dışında bütün mahkeme kararlarının Yargıtay'a taşınabilmesine ve bu davalara ilişkin kararların meslekten olmayan hakimlerle de alınabilmesine karar verilmiştir. AB Komisyonu tarafından AB anlaşmasının 7. maddesinin⁶ işletilmesine kadar uzanan bir sürecin başlatılmış olmasına rağmen, iktidar partisi yetkilileri geri adım atmamaktadır.

Polonya'da aşırı saę yanlısı gruplar feministleri, LGBTİ+ kuruluşları ve toplumsal cinsiyet eşitliğini savunan tüm kurum ve kişileri hedef almaktadır ve çocukları "kurtarma", aileyi ve toplumu "koruma" adı altında konferanslar, medya kampanyaları ve protestolar düzenleyerek "toplumsal cinsiyete karşı savaşa" destek verdiklerini ilan etmektedir. 2012'de dönemin Adalet Bakanı Jarosław Gowin, İstanbul Sözleřmesi'nin "ideolojik" olduğunu ve Polonya kültürüne yabancı olan toplumsal cinsiyet kavramını teşvik etmesi sebebiyle de geleneksel aile değerlerine karşı bir tehdit oluşturduğunu açıklamıştır (Koroleczuk, 2015). Bu açıklamanın ardından aşırı sağcı web siteleri birtakım yayınlar yapmaya başlamış ve Katolik Kilisesi yetkilileri de toplumsal cinsiyet karşıtı tartışmaları gündemine taşımıştır. Kilise yanlısı bir gazete tartışmalarla ilgili olarak şöyle yazmıştır:

Polonyalı aileler, kilise ve en nihayetinde Polonya halkı biyolojik cinsiyetinden bağımsız olarak cinsel kimliğini seçme özgürlüğüne sahip yeni bir "insan türünün" yayılmasıyla karşı karşıya. Böyle bir özgürlük "doğa kanunlarına" ve Tanrı'nın isteğine aykırı olduğu için, bu eğilim kaçınılmaz olarak duygusal ve ahlaki

---

⁶ Söz konusu ye devletin oy hakkının elinden alınmasını ngren maddedir ve Avrupa Birliği'nin ye devletlere uygulayabileceği en ciddi yaptırımdır. Maddenin uygulanabilmesi için uzun bir prosedürün izlenmesi ve son olarak da tüm ye devletler arasında nitelikli çoğunluk gerekmektedir.

karışıklığa neden olacak ve sonuçta medeniyetimizin temellerini tahrip edecektir (Kindziuk, 2014).

Yukarıdaki gazete yazısında belirtilen dini referanslar dışında, sözü edilen yeni insan türünün medeniyetin temellerini tahrip edeceği vurgusu bir yandan da milli bir endişenin göstergesidir. Toplumsal cinsiyetin ve bedenin dini otoriteler tarafından tartışılmasının çok uzun bir tarihi olmasına karşın bizzat hükümetler tarafından dini söylemlerin güçlendirilmesi biyopolitikanın dönüşümüne işaret etmektedir. Örneğin Heller ve Feher biyopolitikayı politik olandan bir geri çekilme olarak kavrarlar çünkü onlara göre biyopolitika bedenle doğrudan bir ilişki kurmaktadır ve bu ilişki de totaliter bir eğilim taşımaktadır (akt. Lemke, 2017).

Kilise ve halk tabanındaki hareketlerin siyasilerin söylemleri tarafından desteklendiğini Polonya örneğinde de görmemiz mümkündür. Örneğin dönemin Eşitlikten Sorumlu Hükümet Yetkilisi Wojciech Kaczmarczyk cam tavan kavramını kadınların kafasında kurduğunu ve kadın haklarının Polonya hukukunda “garantiye alındığını” söylemiştir (Pető ve Grzebalska, 2018: 168). İstanbul Sözleşmesi’ne yönelik tepkiler hem feminizm hem de LGBTİ+ karşıtlığı üzerinden kurulmaktadır. 2020 yılının Mayıs ayında ülkede yükselen LGBTİ+ karşıtı gündemin ortasında Polonya Adalet Bakanı sözleşmeden çekilebileceklerini ifade etmiştir (Kováts, 2020).

Polonya’da toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlerin sözcüleri Polonya’nın ve Katolik kilisesinin aile değerlerini feministlere ve “eşcinsel lobisine” karşı korumayı amaçladıklarını iddia etmektedir (Graff ve Korolczuk, 2017: 175). Hareketler farklı ülkelerde ortaya çıkmalarına rağmen genelde aynı nefret söylemleri ve ayrımcılık pratiklerini ürettiği için Avrupa içinde ve dışında olmak üzere birçok alandan destekçi bulabilmektedir. Örneğin uluslararası aşırı sağcı sivil toplum kuruluşlarının Polonya merkezleri, sağ partiler tarafından bizzat kurulan parlamento komiteleri, yine bu partilerin “endişeli aileleri” tarafından kurulan taban örgütleri, web siteleri, sosyal medya merkezli online gruplar ve elbette geniş kitleler tarafından okunup destek gören toplumsal cinsiyet karşıtı yazarlar ve kitapları. Bu hareketlerin

bir özelliği de evrensel insan hakları kavramını ve seküler söylemleri reddetmeleridir. Birçok Katolik kuruluş insan hakları çerçevesini yeniden inşa etme girişiminde bulunarak aile hakları, “doğal” haklar ve “doğmamışların” haklarını savunduklarını belirtmektedir. Embriyo ve fetüsleri ahlaki ve politik özneler olarak konumlandıran bu grupların tüp bebek yöntemi ile doğan çocukların bireylik ve vatandaşlık haklarının reddedilmesine kadar varan radikal talepleri bulunmaktadır. Bu talepleri değerlendiren iktidar partisi sık sık “doğmamışların yaşamını” koruyan yeni yasalar getirme sözü vermektedir (Petó ve Grzebalska, 2018). 2016’da Ordo Iuris isimli köktendinci bir STK’nın, kürtajın tamamen yasak olması için (tecavüz ve ensest vakaları da dahil olmak üzere) 450,000 imza toplamasının ardından tasarı meclise taşınmıştır. Ancak birçok feminist sivil toplum kuruluşunun ve o gün iş bırakan binlerce kadının protestoları (*Black Monday*) sonucu 58’e karşı 352 oy çoğunluğu ile tasarı reddedilmiştir. 1993’ten beri yürürlükte olan mevcut yasa kapsamında, fetüsün tedavi edilemez biçimde zarar gördüğü, tecavüz veya ensest sonucunda hamile kalındığı ya da kadının hayati tehlikesinin bulunduğu durumlar dışında Polonya’da kürtaj yasaktır ve ülkede yasadışı kürtajların sayısının yasal olanlara göre çok daha fazla olduğu belirtilmektedir (BBC Türkçe, 2016). 2021 yılına geldiğimizde ise feminist örgütlerin düzenlediği günlerce süren kalabalık protestolara rağmen Polonya’da kürtaj neredeyse tamamen yasaklanmıştır. Fetüsün sağlık durumu fark etmeksizin kürtajı yasaklayan yasaya göre kürtaj ancak kadının hayati tehlikesi olduğu veya tecavüzün söz konusu olduğu hamileliklerde yapılabilecektir. Başbakan yardımcısı Jaroslaw Kaczynski ise karara yönelik protestoların Polonya’yı yok etme girişimi olduğunu söyleyerek halkı Katolik Kilisesini savunmaya çağırmıştır (BBC, 2021).

Kadınların bedenlerini sahiplenmelerini ve LGBTİ+ların kamusal yaşam haklarını savunmalarını ulusal bütünlüğü bozma girişimleri olarak değerlendirmeleri ve buna göre söylem üretmeleri toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlerin yükseldiği ülkelerdeki aşırı sağ iktidarların ortak özelliği olmaya devam etmektedir. 2019 yılındaki bir protestoda Meryem Ana’nın yüzünü gökkuşağından hale ile çevreleyen bir tablo taşıdıkları için 3 LGBTİ+ aktivisti “dini hassasiyetleri aşağılama” suçundan yaklaşık üç yıldır yargılanmaktadır. Aktivistlerden Elzbieta P., “Gökkuşağının herhangi birini gücendireceğine inanmıyorum, ben suç işlemedim.”

açıklamasında bulunmuştur (France 24, 2021). Tüm bu yasaklayıcı söylem ve politikalar çalışmanın başında değindiğim Foucault ve Butler'ın biyopolitika okumasını anımsatmaktadır. Foucault'ya göre biyopolitikanın “ölüme atma” özelliği bireyleri doğrudan öldürmeye değil toplumsal ve siyasal ölüme atmaya, dışlamaya yöneliktir. Butler da bedenin toplumsallığına dikkat çekerek kimlerin ne ölçüde var olabileceğine siyasal iktidarların karar verdiğini iddia etmektedir. Polonya'da LGBTİ+ aktivistlerin yargılanma süreci de sistematik bir toplumsal dışlamaya işaret etmektedir. Öznenin yaşamsal sınırlarını belirleyen biyopolitik yönelimlerin Polonya'da son derece güçlü olduğu görülmektedir.

Agnieszka Graff ve Elzbieta Korolczuk'a göre (2017) toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlerin toplum içinde bu denli güçlü karşılık bulması ve hem söylemsel hem de somut güçlü tepkilere yol açması, liderlerinin sıradan insanların itibarlarına ve bastırılmış kimliklerine yaptığı atıflar ile açıklanabilir. Bu noktada “geleneksel aile değerleri” de kilit bir önem taşımaktadır. Gazeteci Claudia Ciobanu'nun aktardığına göre Polonya'daki muhafazakâr güçlerin etkisi ve desteğiyle hükümet İstanbul Sözleşmesi'nden çekilmek ve yerine de “geleneksel ailelerin hakları” içerikli bir anlaşma önermeyi planlamaktadır (Ciobanu, 2020). Polonya Cumhurbaşkanı Andrzej Duda seçim kampanyası dahilinde yaptığı bir konuşmada anayasada eşcinsel çiftlerin evlat edinmesini yasaklayan bir madde olmasını gerektiğini, çünkü bir çocuğun kim tarafından yetiştirileceği kararının devletin sorumluluğunda olduğunu söylemiştir. Duda daha önce de birçok kez “LGBTİ+ kimliklerin yurtdışı kaynaklı ideolojiler” olduğunu ifade etmiştir (Novinite, 2020). Görülmektedir ki Polonya'da popülist söylem ile biyopolitik yönelimli politikalar birbiriyle girift bir ilişki içindedir. Popülist siyasi atmosfer sonucu LGBTİ+lar hem hak ihlallerine maruz bırakılmakta hem de yurtdışı ideolojisi olarak adlandırılıp bir kez daha dışlanmaktadır.

Slovakya

Macaristan ve Polonya gibi 2004 yılında Avrupa Birliği'ne üye olan Slovakya çalışmada incelenen ülkelerden farklı olarak koalisyon hükümeti tarafından yönetilmektedir. 2020

seçimleri itibariyle seçimlerde diğer partilere göre en yüksek oy oranına sahip merkez sağ O'lano Partisi (*Ordinary People and Independent Personalities*), aşırı sağ Sme Rodina Partisi (*We Are Family*), merkez sağ Za L'udi Partisi (*For the People*) ve merkez sağ SaS Partisi (*Freedom and Solidarity*) ile koalisyon hükümeti kurulmuştur. Her ne kadar farklı partilerden oluşsa da tüm partiler sağ tandanstan olduğundan ve koalisyonda bir aşırı sağ parti bulunduğundan hükümetin aşırı sağ politikaları desteklediği söylenebilmektedir. Toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlerin ortaya çıkışı “toplumsal cinsiyet ideolojisi” söyleminin güçlenmesinin arka planını Kadife Devrim⁷ sonrasındaki toplumsal ve siyasal değişimlerle birlikte okuyan Mad'arová ve Valkovičová (2020), Avrupa Birliği'ne üye olma süreciyle toplumsal cinsiyet eşitliği ve feminist meselelerin devlet tarafından sahiplenilip neoliberal politikalar ile iç içe geçirildiğini; 2011 yılı itibariyle de bu olayların “toplumsal cinsiyet ideolojisi” retoriğine zemin sağladığını aktarır. Devlet tarafından “ailenin ana akımlaştırılması” kavramı sahiplenilirken ülke çapında muhafazakâr ve kilise odaklı örgütler tarafından aile danışmanlığını teşvik eden yapılanmalar ortaya çıkmıştır (a.g.e).

2014'te eşcinsel çiftlerin evliliğinin önünü kapatabilmek için evlilik yasasında değişikliğe gidilmiş ve “sadece kadın ve erkeklerin birbirleriyle evlenebilecekleri” maddesi eklenmiştir. Hemen ertesi sene kilise ve aşırı sağ grupların (Aile için Slovak Birliği vb.) topladığı imzalar ile “eşcinsel evlilik karşıtı” referandum Anayasa Mahkemesi'nden kabul almıştır. Ancak referandumun geçerli olabilmesi için en az %50 katılım şartı bulunmasından dolayı LGBTİ+ aktivistleri ve sivil toplum kuruluşları vatandaşları yasağı reddetmek için oy kullanmaya gitmemeleri konusunda uyarmıştır. Nitekim katılım oranı %21 olduğundan referandum geçerli sayılmamıştır. 2018 yılına geldiğimizde ise, parlamentoda o zamana dek dışlanan ve aşırı bulunan neo-nazi Marian Kotleba ve partisi People's Party Our Slovakia, kürtajin yasaklanmasına ilişkin bir öneri sunduğunda birçok Katolik milletvekili kürtaji kısıtlamaya yönelik bu teklif ile ilgili olumlu düşünüyordu. Ancak parlamentoda yapılan

---

⁷ 17 Kasım - 29 Aralık 1989'da Çekoslovakya'da meydana gelen ve sonucunda komünist rejimin düşürüldüğü devrimdir. Devrimin beraberinde 1 Ocak 1993'te ülke Çek Cumhuriyeti ve Slovakya olmak üzere ikiye ayrılmıştır.

oylama sonucu yalnızca 46 milletvekili teklifi desteklerken, 122 milletvekilinin karşı oyları sonucunda Kotleba'nın önergesi reddedilmiştir (Eurel, 2019).

Tüm bu aşırı sağ ve kadın düşmanı girişimlere karşın, yolsuzluk karşıtı davalarıyla tanınan Avukat Zuzana Caputova, Mart 2019'da Slovakya'nın ilk cumhurbaşkanı olmuştur. Avrupa Birliği yanlısı söylemleri ile ön plana çıkan Caputova'nın cumhurbaşkanlık adaylığı ile bıraktığı merkez sol partisinin (İlerici Slovakya Partisi) parlamentoda hiç sandalyesi olmamasına rağmen cumhurbaşkanlığı seçimini %58 oy oranı ile kazanması ülkedeki gidişatın değişebileceğini gösterse de Slovakya Yüksek Mahkemesi'nin Marian Kotleba'nın parlamentoya giren aşırı sağcı ve ırkçı partisinin kapatılması talebini reddetmesi, Slovakya'da aşırı sağ için bir zafer olarak karşılanmıştır. Mahkeme kararın gerekçesinde, partinin faaliyetlerinin demokratik düzenin temellerine aykırılığına dair bir kanıt olmadığını belirtmiştir. *Teraz.sk* gazetesine göre (2019) mahkemenin kararıyla Kotleba'nın partisinin koalisyona girme ihtimali yükselmiştir: “Bu insanların iktidara gelmesi, Slovakya için büyük bir tehlikedir. Mahkeme kararı bir uyarı olmakla kalmamalı, bir taraftan da topluma bir görev vermeli: Toplum, nerede durduğunu ve nereye gitmek istediğini söylemeli.” Slovakya'daki aşırı sağ politikaların Macaristan ve Polonya'nın aksine geniş kesimler tarafından benimsenmediğini anlayabileceğimiz bu gazete yazısı aynı zamanda halen işleyen muhalif bir medyanın da olduğunu göstermektedir.

Başbakan Igor Matovic'in partisi O'lano 2019 yılında seçim kampanyası döneminde mecliste kürtajın kısıtlanmasıyla ilgili bir yasa teklifinde bulunmuştur. Teklif 40 yaşın üzerindeki kadınların kürtaj yaptırılmaları durumunda yasal işleme tabi tutulmalarını ve kürtaj yaptıran kadına doktorunun kürtaj öncesinde bir talimat yazısı okumasını da içermektedir. Yasa teklifi bir eksik oy ile meclisten geçemese de teklifte bahsi geçen yazı oldukça detaylıdır ve kadınların kürtaj sonrasında yaşayacağı söylenen, kaynağı belirsiz ve olumsuz senaryolar ve kürtaj yaptıran kadınları damgalayan ifadeler barındırmaktadır:

Kürtaj işlemi sonrasında kadın kendini endişeli ve suçlu hissedebilir. Özellikle ileride yaşanabilecek başarısız bir hamile kalma girişimi ya da doğum esnasındaki olası tehlikeler kadının mental sağlığında bozulmalara yol açabilir. Asabiyet, anksiyete atakları ve uyku problemleri bunlardan bazılarıdır. Bunlara bağlı olarak yaşam sevincinin ve öz saygının azalması da intihara yol açabilir. Aynı şekilde kadının cinsel hayatında, partneriyle ilişkisinde ya da diğer çocuklarıyla iletişimde de problemler yaşanabilir. Kürtaj olmuş kadınlar alkol ve uyuşturucu bağımlısı olmaya ve aile içinde şiddet görmeye diğer kadınlardan daha yatkın olabilir (Zsille, 2019).

Bilimsel bilgilerin ve tıbbın araçsallaştırılıp meclise taşınması Foucault'nun biyopolitika üzerine düşüncelerini anımsatmaktadır. Foucault'ya göre biyopolitika, politikanın genişlemesinden ziyade politikanın çekirdeğindeki bir dönüşümdür: “Biyopolitika, modern insan ile doğa bilimleri ve bu bilimlerden ortaya çıkan politik eylem ile amaçlarını belirleyen normatif kavramların bir araya gelişini simgeler” (akt. Lemke, 2017: 54).

Yine bir meclis kararı olan İstanbul Sözleşmesi'nin reddedilmesi de 2020 yılının Şubat ayında gerçekleşmiştir. Teklif meclise aşırı sağ Slovak Ulusal Partisi tarafından sunulurken, 113 milletvekilinden 96'sı sözleşmenin onaylanmaması lehine oy kullanmıştır. Bunun yanı sıra ülkedeki 2020 genel seçimlerinde seçilen yeni Çalışma, Sosyal İşler ve Aile Bakanı, bakanlık bünyesindeki toplumsal cinsiyet eşitliği birimini yeniden düzenlemiş ve ismini Kadın Erkek Eşitliği ve Eşit Fırsatlar Birimi olarak değiştirmiştir. Birimin sorumluluğuna ise Slovakya Piskoposlar Birliği'nin eski bir üyesi getirilmiştir (Maďarová ve Valkovičová, 2020: 276). Dolayısıyla Slovakya'da da tıpkı Macaristan ve Polonya gibi toplumsal cinsiyet eşitliğini hem dil ve temsil hem de uluslararası sözleşmeler boyutuyla reddeden bir anlayış söz konusudur.

Avrupa Birliği İçinde Aşırı Sağ Dayanışması ve Avrupa Birliği'nin Tepkileri

Avrupa Birliği tarihinde ilk kez Polonya'ya yönelik devreye sokulan 7. maddenin uygulanması süreci Polonya'da yaşanan son hak ihlallerine rağmen bir sonuca bağlanmamıştır. Aynı şekilde Macaristan ile ilgili de 7. maddenin uygulanması kararı alınmış olup sürecin gerektirdiği prosedürler nihai karara ulaşma konusunda gecikme yaratmaktadır. Burada toplumsal cinsiyet karşıtı ve popülist politikaları benimseyen ülkelerin birbirleriyle olan dayanışması büyük bir rol oynamaktadır. Dönemin İtalya Başbakan Yardımcısı ve İçişleri Bakanı Matteo Salvini, 2019 Avrupa Parlamentosu seçimlerine atıfta bulunarak, Macaristan ile ilgili başlatılan sürece yönelik Macaristan hükümetine desteğini belirten açıklamalarda bulunmuştur: “Eminim ki birkaç ay içinde Viktor Orbán'la birlikte kendimizi Avrupa'yı yönetirken bulacağız. Macaristan hükümetine ve halkına yönelik yaptırımlar siyasi bir eylem, değişmeyi kabul etmeyen sol görüşlü Avrupa'nın bir ılgınlığı.” (Anadolu Ajansı, 2018).

Bunun yanı sıra, Macaristan da Avrupa Konseyi'nde Polonya'yla ilgili kararlaştırılan ve oy birliği ile kabul edilme koşulu olan 7. madde oylamasında veto oyu kullanacağını açıklamıştır (Euro Politika, 2020). 1 Nisan 2021 tarihinde ise Budapeşte'de Orbán'ın ev sahipliğini yaptığı bir toplantı gerçekleşmiştir. Polonya Başbakanı Morawiecki ve İtalyan aşırı sağcı Kuzey Ligi Partisi lideri Matteo Salvini'nin de katıldığı toplantının amacının aşırı sağ partilerin Avrupa Birliği içinde birlikte güçlenmek ve Avrupa Parlamentosu'nda yeni bir parlamento grubu oluşturmak olduğu bilinmektedir. Günümüzde Avrupa Parlamentosu'nda aşırı sağ partileri bir araya getiren iki grup bulunmaktadır: Polonya PiS Partisi'nin liderliğini yaptığı Muhafazakârlar ve Reformcular Grubu ve İtalyan Lig Partisi tarafından liderliği sürdürülen Kimlik ve Demokrasi Grubu. Orbán, uzun süredir Avrupa Parlamentosu içinde bu iki grubu bir araya getirmeye yönelik girişimlerde bulunmaktadır (BBC Türkçe, 2021).

Avrupa Parlamentosu 12 Eylül 2018'de uzun zamandır görüşülen, Macaristan'a yönelik 7. maddenin uygulanmasıyla ilgili oylamayı gerçekleştirmiştir. Oylamada 197'ye karşı 448 üye, cezai yaptırımlar lehine oy vermiştir. Kararın gerekçeleri arasında parlamentonun asil

endişelendiği noktaların anayasal sistemin işleyişi, yargı bağımsızlığı, akademik özgürlük, ifade ve örgütlenme özgürlüğü, azınlık ve göçmen hakları gibi konular olduğu belirtilmiştir (European Parliament, 2018). Benzer şekilde, yargı bağımsızlığının ihlali gerekçesiyle Avrupa Komisyonu Polonya'yı Avrupa Adalet Divanı'na sevk etmiştir (European Commission, 2018). Ancak her iki ülke de Avrupa Birliği tarafından alınan kararların “siyasi” olduğunu düşünmektedir ve herhangi bir geri adım atmamaktadır. Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi LGBTİ+ hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda bir çerçeve sağlasa da üye devletlerdeki aşırı sağ tepkiler ilerici ve muhafazakâr topluluklar arasındaki çatışmayı uluslararası destekçilerinin de yardımıyla çoğaltmaktadır. Her ülkenin kendi içinde farklı düzenlemelerinin olmasının bir sonucu olarak da bazı Avrupa Birliği normları uygulanırken kimi ülkelerdeki siyasi aktörler insan haklarını etkisiz hale getirmek için çabalamaktadır (Guasti, 2021: 180).

Avrupa Birliği tarafından doğrudan toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlere yönelik kararların yeni görüşülmeye başlandığını söyleyebiliriz. 2018'de Kadın Hakları ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Komitesi'nin (FEMM) talebiyle Avrupa Parlamentosu'nda yapılan *Backlash in Gender Equality and Women's and Girls' Rights* çalışması Avusturya, Macaristan, İtalya, Polonya, Romanya ve Slovakya'da toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadın hakları karşıtı güçlü tepkiye yöneliktir. Çalışmada söz konusu ülkelerde yaşanan güçlü tepkiler “Kadın Sivil Toplum Kuruluşlarının Durumu”, “Cinsellik ve Üreme Hakları”, “Çoklu Ayrımcılık ve Kesişimsellik”, “Kadına Yönelik Şiddeti Önleme ve Mücadele: İstanbul Sözleşmesinin Statüsü” gibi başlıklar altında incelenmiştir. Çalışmanın temel vurgusu “son birkaç yılda gerçekleşen güçlü tepkinin, kadınların ve kızların korunma seviyesini düşürdüğü ve haklarına erişimi azalttığı”dır. Aynı yıl Eylül ayında Avrupa Parlamentosu'nun FEMM'in konuyla ilgili kararında “üye devletlerde hala toplumsal cinsiyet eşitliğine dair önemli iyileştirmelere ihtiyaç duyulduğu ve bu iyileştirmelerin tüm kadın ve erkeklerin sosyal yaşamın ve iş yaşamının her alanında eşit olabilecekleri şekilde gerçekleştirilmesi gerektiği” belirtilmiştir (FEMM 2018). Karar şöyle devam etmektedir:

Geçtiğimiz on yıl, AB de dahil olmak üzere kıtalar arasında toplumsal cinsiyet eşitliğine ve kadın hakları gündemine karşı görünür bir tahrik olduğuna tanık olunmuştur. Bu güçlü tepkinin ana hedefleri ülkeler arasında ortak görünmektedir ve istihdamda eşitlik, eğitim, cinsel sağlık ve üreme sağlığı ve hakları, şiddeti önleme ve bunlarla mücadele gibi toplumsal cinsiyet eşitliği için yürütülen politikaların kilit alanlarını içerdiği görülmüştür.

2018'in Kasım ayında aynı komite bu kez toplumsal cinsiyet eşitliği için faaliyette bulunan belirli sivil toplum kuruluşlarını ve aktivistleri de Brüksel'e çağırarak güçlü tepkilerin mevcut durumunu görüşmüştür. Şubat 2019'a geldiğimizde ise Avrupa Parlamentosu kadınların haklarına ve toplumsal cinsiyet eşitliğine karşı "güçlü tepkiyi" tanıyan kararı 157'ye karşı 395 oy ile kabul etmiştir ve kararın Komisyon'a ve Konsey'e iletilmesine karar vermiştir (EPF, 2019). Kararla ilgili Avrupa Parlamentosu üyesi Sophie in 't Veld parlamentodaki konuşmasında durumun ciddiyetine ve alınması gereken önlemlerin aciliyetine vurgu yapmıştır:

Toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadın haklarına karşı küresel ve Avrupa düzeyinde kabul edilemez, giderek daha görünür ve organize olan bir saldırıya tanık oluyoruz. Birçok Avrupalı, AB'de kadınların haklarının güvence altına alındığını düşünebilir, ancak gerçek şu ki, çeşitli Üye Devletlerde ciddi güçlü tepkiler gözlemliyoruz. Kadınlar bizzat hükümetler tarafından haklarının geri alındığına tanık oluyor. Tüm Avrupa'da milliyetçilerin ve popülistlerin kadın haklarına karşı saldırılar noktasında el ele yürüdüğünü görüyoruz. Çeşitli Üye Devletlerin İstanbul Sözleşmesi'nin onaylanmasını engellemeye devam etmesi, bunun kadın haklarını zayıflatmak ve kadına yönelik şiddete karşı sessiz kalmak için bilinçli bir politika seçimi olduğunu göstermektedir. Bu karar nihayetinde durumun aciliyetini kabul etmektedir ve harekete geçme zamanı gelmiştir.

Avrupa Parlamentosu ayrıca Komisyon ve Üye Devletlerini, Avrupa Birliği'nde ve dünyada, cinsel sağlık ve üreme sağlığı ve hakları dahil olmak üzere, kadın haklarının ve

cinsiyet eşitliğinin korunması ve tanıtılmasına yönelik fonları artırmaya çağırmaktadır ve Üye Devletlere cinsellik eğitiminin tüm gençlere sağlanmasını önermektedir. 5 Mart 2020’de Avrupa Komisyonu 2020-2025 yıllarını kapsayan Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Stratejisi’ni sunmuştur. Komisyon Başkanı Ursula von der Leyen stratejiyle ilgili şu açıklamayı yapmıştır:

Toplumsal cinsiyet eşitliği Avrupa için temel bir prensiptir ancak henüz gerçekleşmemiştir. Tam potansiyelimize ancak iş dünyasında, siyasette ve toplumun genelinde tüm yetenekleri ve çeşitliliği kullanarak ulaşabiliriz; nüfusun yarısını ya da fikirlerin yarısını kullanmak yeterince iyi değil. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Stratejisi ile kadınlar ve erkekler arasındaki eşitliği sağlamaya yönelik daha hızlı bir gelişimi zorluyoruz (European Commission, 2020).

von der Leyen’in açıklamasındaki ikili cinsiyet sistemi perspektifi dikkat çekerken Strateji metninde LGBTİ+’lara yalnızca bir noktada, toplumsal cinsiyete bağlı “farklı ayrımcılık zeminleri” ile ilgili bir paragrafta yer verilmiştir. Ayrıca toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlerden, bizzat Avrupa Birliği üye devletlerin hükümetleri tarafından gerçekleştirilen kürtaj kısıtlamalarından ve LGBTİ+’lara yönelik nefret söylemlerinden ve hak ihlallerinden de söz edilmemektedir. Ancak aynı senenin kasım ayında Parlamento’da “Avrupa Parlamentosu üyelerinin Avrupa Birliği’nde kötüye giden temel haklarla ilgili ikazı” başlıklı rapor görüşülmüştür. Raporun üzerinde durduğu ana başlıklar şu şekildedir:

- Hassas topluluklar, ifade özgürlüğü, çoğulcu medya ve toplanma özgürlüğü saldırı altındadır.
- Toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadın hakları karşıtı “örgütlü güçlü tepkiler” söz konusudur.
- Nefret söylemi ve ırkçılık normalleştirilmektedir.
- Demokrasi, hukukun üstünlüğü ve temel haklar konusunda Avrupa Birliği’nin mekanizmalarına ihtiyaç duyulmaktadır.

Raporun ayrıntılarında bazı üye devletlerin hükümet harcamalarında özellikle kadınları, yaşlıları, çocukları ve LGBTİ+’ları gözetmediğine dikkat çekilmekte ve bu devletlere insan haklarını dikkate alan politikaları benimsemeleri çağrısında bulunmaktadır. Rapor aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadın hakları karşıtı örgütlü hareketleri “kınayarak”, modern doğum kontrol yöntemlerine, güvenli ve yasal kürtaja erişim hakkını vurgulamaktadır. Rapor 298 redde karşı 330 kabul oyuyla parlamentoda kabul edilmiştir (European Parliament, 2020).

Polonya Adalet Bakanı’nın İstanbul Sözleşmesi’nden çekileceklerini duyurmasının hemen ardından Avrupa Parlamentosu’nda Kadın Hakları ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Komisyonu Başkanı ve İnsan Hakları, Adalet ve İç İşleri Komisyonu Başkanı Polonya’ya sözleşmeden çekilme kararıyla ilgili uyarıda bulunmuştur. Uyarı metninde “İstanbul Sözleşmesi’nin halihazırda içerdiği kadına yönelik şiddetle mücadeleyle ilgili uygulamaların geri çekilmesine yönelik girişimleri güçlü bir biçimde kınıyoruz” ifadeleri yer almaktadır (European Parliament, 2020). Ayrıca iki Komisyon Başkanı da sözleşmeye imza atan ancak onaylamayan üye devletlere çağrıda bulunmaktadır (a.g.e).

25 Kasım 2020’de, Kadına Yönelik Şiddetle Uluslararası Mücadele Günü’nde, Avrupa Komisyonu 3. Toplumsal Cinsiyet Eylem Planı’nı (TCEP) yayınlamıştır. TCEP’nin dönüştürücü ve kesişimsel yaklaşımlar çerçevesinde toplumsal cinsiyetin tüm politika ve eylemlerde ana akımlaştırılmasını destekleyeceği belirtilmiştir. Basın bildirisinde ayrıca TCEP’nin toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yapısal nedenlerini irdelemeyi, ayrımcılığı tüm boyutlarıyla ele almayı; engelli, göçmen ve yaşından veya cinsel yöneliminden dolayı ayrımcılık yaşayan kadınlarla özellikle ilgilenmeyi amaçladığı ifade edilmiştir (European Commission, 2020).

Sonuç

Bu çalışmada son yıllarda özellikle Orta Avrupa ülkelerinde görülen toplumsal cinsiyet karşıtı hareketler Macaristan, Polonya ve Slovakya örnekleri üzerinden incelenmiştir. Toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlerin görüldüğü ülkelerin siyasi rejimlerindeki illiberalleşmenin, yargı bağımsızlığı ihlallerinin, anti demokratik uygulamaların, göçmen karşıtı söylem ve politikaların aynı dönemlerde yükselişe geçmesinin tesadüf olmadığı görülmektedir. Popülist aşırı sağ siyasetler ile toplumsal cinsiyet karşıtı hareketler kol kola ilerlemektedir. Toplumsal cinsiyet karşıtı hareketler hem Avrupa'da yükselen aşırı sağ politikaların içinden, aşırı sağ partilerin taban örgütlerinden doğmaktadır; hem de faaliyet ve talepleri ile aşırı sağ parti ve hükümetleri desteklemekte, kimi zaman da yönlendirmektedir. Toplumsal cinsiyet karşıtı hareketler ve aşırı sağ partiler arasında karşılıklı bir çıkar ve destek ilişkisi olduğu açıkça görülmektedir. Ayrıca, toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlerin okullardaki cinsellik eğitimlerine, kürtaj ve LGBTİ+ların evlilik haklarına yönelik ciddi tepkileri ve saldırıları da toplumsal cinsiyet karşıtlığının biyopolitika eksenli olduğuna işaret etmektedir. Diğer yandan toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlerin benimsendiği Avrupa Birliği üye ülkelerinin birbirleriyle kurduğu dayanışma ilişkisi de giderek güçlenmektedir. Avrupa Birliği içindeki aşırı sağın yükselişi kadınlar, LGBTİ+lar ve mülteciler gibi toplumsal grupların yaşamları için ciddi bir tehlike oluşturmaktadır. Örneğin İstanbul Sözleşmesi'ne yönelik itirazlar ve ülkelerin sözleşmeden çekilme girişimleri söz konusu toplumsal grupların insan haklarına saldırı niteliğindedir.

Çalışmada Macaristan'daki toplumsal cinsiyet karşıtlığının daha çok iktidar partisi ve başbakanın liderliğinde gerçekleştiği görülmüştür. Çoğu demecinde “biz ve ötekiler” dili kullanan, son derece popülist söylemler üzerinden halka seslenen iktidar partisi olan FIDESZ yetkilileri toplumsal cinsiyetin akademikleşmesini yasakladığı gibi, aynı zamanda evlilik eşitliğine ve cinsiyet uyum ameliyatlarına yönelik de yasaklar getirmektedir. Ayrıca Macaristan'da toplumsal olarak var olan kozmopolit-kırsal ikiliği aşırı sağ ve popülist söylemler aracılığıyla pekiştirilmek istenmektedir.

Polonya'ya bakıldığında çok daha kompleks ve dini referanslı, bu anlamda da Türkiye'ye benzer bir sosyopolitik atmosfer gözlenmektedir. Polonya toplumunda var olan dini-seküler ikiliği son zamanlarda yükselen aşırı sağ sebebiyle daha da güçlenirken, hükümet tarafından toplumsal kutuplaşma teşvik edilmektedir. Polonya'nın toplumsal cinsiyet karşıtlığının var olan dini-seküler ikiliği üzerinden ilerlediğini de söylemek mümkündür. Kilise yetkililerinin ve kiliseye bağlı kuruluşların toplumsal cinsiyet eşitliğini, kürtajı ve LGBTİ+ları toplumsal bir tehlike olarak gördüğü; siyasi otoritelerin de bu söylemleri desteklediği görülmektedir. Dolayısıyla Polonya'da biyopolitik yönelimli popülist siyasetlerin dini referanslarla güçlendirilmesi söz konusudur. Bu bağlamda, devletin ve kilisenin güçlü iş birliği sonucunda kürtaj Polonya'da tüm feminist tepkilere ve protestolara rağmen yasaklanmıştır.

Slovakya, incelenen ülkeler arasında bir koalisyon hükümetine sahip olmasıyla farklılaşmaktadır. Ancak koalisyondaki partilerin tümünün sağ partilerden oluşması ve aşırı sağ bir partiyi de barındırması sebebiyle Macaristan ve Polonya'daki toplumsal cinsiyet karşıtlığı ve aşırı sağ-popülizm arasındaki ilişki burada da gözlenebilmiştir. Slovakya'daki toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlere Kadife Devrim sonrasındaki neoliberal politikaların zemin hazırladığı görülmekle birlikte, Macaristan ve Polonya'da da olduğu gibi Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinde toplumsal cinsiyet eşitliği devlet tarafından benimsenmiş ancak sonrasında bu konular devlet tekeline alınmıştır. Dolayısıyla feminist ve LGBTİ+ aktivizminin ve sivil toplum kuruluşlarının zamanla zayıflatıldığı bir süreç başlamıştır. Slovakya'da kürtaj mevcut yasaya göre 12 haftaya kadar yasal olsa da aşırı sağ partiler kürtajın kısıtlanmasına yönelik yasa teklifleri vermeyi sürdürmektedir.

Çalışmada incelenen üç ülke de İstanbul Sözleşmesi'nden çekildiğini ya da çekileceğini açıklamıştır. Sözleşmenin resmi olarak ya da fiilen uygulanmaması kadınlara ve LGBTİ+lara yönelik hak ihlallerini çoğaltmakta ve yaşamlarını tehlikeye atmaktadır. Avrupa Birliği bu ülkelerdeki demokratik ihlallere yönelik yaptırım kararlarını uygulamayı ve cezai süreçleri başlatmayı uzun zamandır gündeminde tutuyor olmasına rağmen, toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlerin ve güçlü tepkilerin Avrupa Birliği tarafından henüz yakın bir zamanda resmi

olarak gündeme taşındığını söylemek mümkündür. Söz konusu ülkelerdeki hak ihlallerine karşı “harekete geçme zamanının geldiğine” yönelik karar alan Avrupa Parlamentosu’nun ve tüm Avrupa Birliği kurumlarının bundan sonraki süreçte toplumsal cinsiyet karşıtlığına yönelik yeni stratejiler belirlemesi, örgütlenmiş mizojini, homofobi ve transfobinin karşısında sıfır hoşgörü politikası izlemesi ve toplumsal cinsiyet karşıtı söylem ve politikaların yaygınlaştığı, insan hakları ihlallerinin yaşandığı Avrupa ülkelerinin geri adım atmalarını sağlayacak yaptırımları uygulaması gerekmektedir. Avrupa Birliği’ne ek olarak ilgili sivil toplum kuruluşlarının da feminist ve LGBTİ+ hareketlerin talepleri doğrultusunda uluslar ötesi bir düzlemde birleşerek mücadeleyi güçlendirmeye yönelik çalışmalar yürütmesi son derece elzemdir. Son olarak, Türkiye’deki toplumsal cinsiyet karşıtlığına yönelik tartışmalar spesifik örgütlenmelerden ziyade genel anlamıyla devlet politikası olarak cereyan etse de kürtaj kısıtlamaları, LGBTİ+ların ötekileştirilip hedef gösterilmeleri ve İstanbul Sözleşmesi karşıtlığı gibi benzerlikler sebebiyle bu çalışma Türkiye bağlamında da önemli bir yerde durmaktadır. Türkiye’deki devlet yetkililerinin, siyasi figürlerin ve Diyanet’in açıklamaları ile toplumsal cinsiyet karşıtlığını güçlendirmesi çalışmada aktarılanlarla önemli ölçüde benzerlik göstermektedir. Bu benzerlikler doğrultusunda çalışmanın Türkiye’deki feminist ve LGBTİ+ hareketine ve akademik literatürüne katkı sağlaması beklenmektedir.

KAYNAKÇA

Acemoğlu, D. & Egorov, G. & Sonin, K. (2011) A Political Theory of Populism. *NBER Working Papers*, 17306.

Anon. (2007) *Kaos GL*. [çevrimiçi] Erişim adresi: <https://kaosgl.org/haber/macaristanrsquoda-escinsellere-evlilik-hakki> (Erişim tarihi: 2019).

Anon. (2014) *Kormany*. [çevrimiçi] Erişim adresi: <https://2015-2019.kormany.hu/en/the-prime-minister/the-prime-minister-s-speeches/prime-minister-viktor-orban-s-speech-at-the-25th-balvanyos-summer-free-university-and-student-camp> (Erişim tarihi: 7 Mart 2021).

Anon. (2016) *BBC Türkçe*. [çevrimiçi] Erişim adresi: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-37576734> (Erişim tarihi: 2019).

Anon. (2018) *Anadolu Ajansı*. [çevrimiçi] Erişim adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/ap-secimleri-oncesi-italyan-sagindan-macaristan-sagina-destek/1255211> (Erişim tarihi: 15 Nisan 2021).

Anon. (2018) *EuroNews*. [çevrimiçi] Erişim adresi: <https://tr.euronews.com/2018/10/17/macaristan-toplumsal-cinsiyetle-ilgili-akademik-calismalari-yasakladi> (Erişim tarihi 2019).

Anon. (2018) *EuroNews*. [çevrimiçi] Erişim adresi: <https://tr.euronews.com/2018/12/03/soros-un-macaristan-da-kapatilan-universitesi-viyana-yata-siniyor> (Erişim tarihi: 7 Mart 2021).

Anon. (2018) *European Commission*. [çevrimiçi] Erişim adresi: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-18-5830_en.htm (Erişim tarihi: Nisan 2019).

Anon. (2018) *European Parliament*. [çevrimiçi] Erişim adresi: <http://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20180906IPR12104/rule-of-law-in-hungary-parliament-calls-on-the-eu-to-act> (Erişim tarihi: Nisan 2019).

Anon. (2018) *NY Times*. [çevrimiçi] Erişim adresi: <https://www.nytimes.com/2018/12/12/world/europe/hungary-courts.html> (Erişim tarihi: 2019).

Anon. (2019) *Polonya'da kürtaj karşıtı yasa tasarısına ret*. [çevrimiçi] Erişim adresi: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-37576734> (Erişim tarihi: Aralık 2019).

Anon. (2019) *EPF*. [çevrimiçi] Erişim adresi: <https://www.epfweb.org/node/587> (Erişim tarihi: Şubat 2021).

Anon. (2019) *Is it the Church invented the gender ideology?* [çevrimiçi] Erişim adresi: http://sunday.niedziela.pl/artykul.php?dz=spoleczenstwo&id_art=00969 (Erişim tarihi: Aralık 2019).

Anon. (2019) *Les Eglises dans la campagne présidentielle préélectorale*. [çevrimiçi] Erişim adresi: <http://www.eurel.info/spip.php?article3613&lang=fr> (Erişim tarihi: Aralık 2019).

Anon. (2019) *Macaristan toplumsal cinsiyetle ilgili akademik çalışmaları yasakladı*. [çevrimiçi] Erişim adresi: <https://tr.euronews.com/2018/10/17/macaristan-toplumsal-cinsiyetle-ilgili-akademik-calismalari-yasakladi> (Erişim tarihi: Aralık 2019).

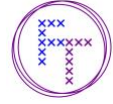
Anon. (2019) *Macaristan'da eşcinsellere evlilik hakkı*. [çevrimiçi] Erişim adresi: <http://www.kaosgl.org/sayfa.php?id=1519> (Erişim tarihi: Aralık 2019).

Anon. (2019) *Rule of law in Hungary: Parliament calls on the EU to act*. [çevrimiçi] Erişim adresi: <http://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20180906IPR12104/rule-of-law-in-hungary-parliament-calls-on-the-eu-to-act> (Erişim tarihi: Aralık 2019).

Anon. (2019) *Soros'un Macaristan'da kapatılan üniversitesi Viyana'ya taşınıyor*. [çevrimiçi] Erişim adresi: <https://tr.euronews.com/2018/12/03/soros-un-macaristan-da-kapatilan-universitesi-viyana-ya-tasiniyor> (Erişim tarihi: Aralık 2019).

Anon. (2019) *Teraz.sk*. [çevrimiçi] Erişim adresi: <http://www.teraz.sk/publicistika/komentar-j-hrabka-v-mene-republiky/392600-clanok.html> (Erişim tarihi: Mayıs 2019).

Anon. (2019) *The Global Sexual Revolution and the Assault on Freedom and Family*. [çevrimiçi] Erişim adresi: <https://www.catholicworldreport.com/2014/09/08/the-global-sexual-revolution-and-the-assault-on-freedom-and-family/> (Erişim tarihi: Aralık 2019).

Anon. (2020) *Avrupa Komisyonu*. [çevrimiçi] Erişim adresi: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_20_2184 (Erişim tarihi: 19 Şubat 2021).

Anon. (2020) *Avrupa Parlamentosu*. [çevrimiçi] Erişim adresi: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20201120IPR92131/meps-warn-of-deteriorating-fundamental-rights-in-the-eu> (Erişim tarihi: 19 Şubat 2021).

Anon. (2020) *Avrupa Parlamentosu*. [çevrimiçi] Erişim adresi: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20200730IPR84301/poland-s-planned-withdrawal-from-istanbul-convention-criticised-by-leading-meps> (Erişim tarihi: 19 Şubat 2021).

Anon. (2020) *BBC*. [çevrimiçi] Erişim adresi: <https://www.bbc.com/news/world-europe-55324417> (Erişim tarihi: 25 Şubat 2021).

Anon. (2020) *European Commission*. [çevrimiçi] Erişim adresi: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_358 (Erişim tarihi: 19 Şubat 2021).

Anon. (2020) *Euro Politika*. [çevrimiçi] Erişim adresi: <http://www.europolitika.com/avrupa-birliginin-orban-cikmazi-otoriteryanizmle-nasil-mucadele-edilecek/> (Erişim tarihi: 19 Şubat 2021).

Anon. (2020) *Novinite*. [çevrimiçi] Erişim adresi: <https://www.novinite.com/articles/203342/The+Slovak+Parliament+Rejected+the+Istanbul+Convention> (Erişim tarihi: 19 Şubat 2021).

Anon. (2020) *Pink News*. [çevrimiçi] Erişim adresi: https://www.pinknews.co.uk/2020/07/04/andrzej-duda-poland-same-sex-adoption-ban-constitution-lgbt-gay/?utm_source=pocket-chrome-recs (Erişim tarihi: 20 Şubat 2021).

Anon. (2020) *the Guardian*. [çevrimiçi] Erişim adresi: <https://www.theguardian.com/world/2020/may/05/hungarys-parliament-blocks-domestic-violence-treaty> (Erişim tarihi: 2 Mart 2021).

Anon. (2021) *BBC*. [çevrimiçi] Erişim adresi: <https://www.bbc.com/news/world-europe-55866162> (Erişim tarihi: 20 Şubat 2021).

Anon. (2021) *France 24*. [çevrimiçi] Erişim adresi: <https://www.france24.com/en/live-news/20210113-poles-on-trial-for-desecrating-virgin-mary-with-rainbow-halo> (Erişim tarihi: 18 Şubat 2021).

Apperly, E. (2019) *The Atlantic*. [çevrimiçi] Erişim adresi: https://www.theatlantic.com/international/archive/2019/06/europe-far-right-target-gender-studies/591208/?utm_source=pocket-chrome-recs (Erişim tarihi: Mart 2021).

Butler, J. (1997) *The Psychic Life of Power: Theories in Subjection*. Stanford: Stanford University Press.

Ciobanu, C. (2020) *Balkan Insight*. [çevrimiçi] Erişim adresi: <https://balkaninsight.com/2020/10/06/family-rights-treaty/> (Erişim tarihi: 18 Şubat 2021).

de la Torre, C. (2000) *Populist Seduction in Latin America, The Ecuadorian Experience*. Ohio: Ohio University Press.

Erkmen, S. (2020) *Türkiye'de Kürtaj: AKP ve Biyopolitika*. İstanbul: İletişim.

Ertan, M. (2019) Bir Kavramın İzini Sürme Çabası: Popülizm Nedir?. *Moment Dergi*, 6(1): 255-259.

Fairclough, N. (1993) *Discourse and Social Change*. Cambridge: Politiy Press.

Félix, A. (2015) Hungary. Kováts, E. haz. *Gender as Symbolic Glue* içinde. Budapest: Foundation for European Progressive Studies: 62-82.

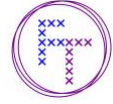
Foucault, M. (2002) *Toplumun Savunmak Gerekir*. İstanbul: Yapı Kredi.

Foucault, M. (2012) *Cinselliğin Tarihi*. İstanbul: Ayrıntı.

Gidron, N. & Bonikowski, B. (2013) Varieties of Populism: Literature Review and Research Agenda. *Weatherhead Working Paper Series*.

Graff, A. & Korolczuk, E. (2017) "Worse than communism and Nazism put together": War on gender in Poland. Kuhar, R. & Paternotte, D. haz. *Anti Gender Campaigns in Europe-Mobilizing Against Equality* içinde. Lanham: Rowman & Littlefield: 175-193.

Guasti, P. (2021) Same Same, but Different: Domestic Conditions of Illiberal Backlash Against Universal Rights in the Czech Republic and Slovakia. Lorenz, A. & Anders L. haz. *Illiberal Trends and Anti EU Politics in East Central Europe* içinde. Cham: Palgrave Macmillan: 179-206.

Jansen, R. S. (2011) Populist Mobilization: A New Theoretical Approach to Populism. *Sociological Theory*, 29(2): 75-96.

Juhász, B. & Pap, E. (2018) *Backlash in Gender Equality and Women's and Girls' Rights*. Brussels: European Parliament.

Juhász, B. (2015) Forwards or Backwards? Strategies to Overcome Gender Backlash in Hungary. *Anti-Gender Movements on the Rise?* içinde. Berlin: Heinrich Böll-Stiftung: 28-32.

Kazin, M. (1998) *Populist Persuasion: An American History*. Ithaca: Cornell University Press.

Kemper, A. (2016) *Foundation of the Nation: How Political Parties and Movements are Radicalising Others in Favour of Conservative Family Values and against Tolerance, Diversity, and Progressive Gender Politics in Europe*. Berlin: Friedrich-Ebert-Stiftung.

Kindziuk, M. (2014) *Is It the Church Which Invented the Gender Ideology?* [çevrimiçi] Erişim adresi: http://www.sunday.niedziela.pl/artykul.php?dz=spoleczenstwo&id_art=00969 (Erişim tarihi: 7 Mart 2021).

Knight, K. & Gall, L. (2020) *Human Rights Watch*. [çevrimiçi] Erişim adresi: <https://www.hrw.org/news/2020/05/21/hungary-ends-legal-recognition-transgender-and-intersex-people#> (Erişim tarihi: 2 Mart 2021).

Korolczuk, E. (2015) "The War on Gender" from a Transnational Perspective Lessons for Feminist Strategising. *Anti-Gender Movements on the Rise?*, içinde. Berlin: Heinrich Böll-Stiftung: 43-53.

Kováts, E. & Peto, A. (2017) Anti-gender discourse in Hungary: A discourse without a movement?. *Anti Gender Campaigns in Europe - Mobilizing Against Equality*. Maryland: Rowman & Littlefield: 117-131.

Kováts, E. (2020) *IPS*. [çevrimiçi] Erişim adresi: <https://www.ips-journal.eu/topics/democracy/the-culture-war-over-the-istanbul-convention-in-east-central-europe-4826/> (Erişim tarihi: 27 Şubat 2021).

Kubik, J. (2012) Illiberal Challenge to Liberal Democracy: The Case of Poland. *Taiwan Journal of Democracy*, 8: 79-89.

Kuby, G. (2014) *The Global Sexual Revolution and the Assault on Freedom and Family* [Çevrimiçi] Erişim adresi: <https://www.catholicworldreport.com/2014/09/08/the-global-sexual-revolution-and-the-assault-on-freedom-and-family/> (Erişim tarihi: Ağustos, 2021).

Lemke, T. (2017) *Biyopolitika*. İstanbul: İletişim.

Maďarová, Z. & Valkovičová, V. (2020) Is feminism doomed? Feminist praxis in the times of 'gender ideology' in Slovakia. *European Journal of Women's Studies*, 28(2): 274-281.

Madrid, R. L. (2008) The Rise of Ethnopolism in Latin America. *World Politics*, 60(3): 475-508.

Miller-Idriss, C. (2017) *The Extreme Gone Mainstream: Commercialization and Far Right Youth Culture in Germany*. Princeton: Princeton University Press.

Miller, R. A. (2016) Biopolitics. Disch L., Hawkesworth M. haz. *The Oxford Handbook of Feminist Theory* içinde. New York: Oxford University Press: 61-78.

Mora, N. (2008) *Medya Çalışmaları, Medya Pedagojisi ve Küresel İletişim*. Altkitap.

Mudde, C. (2004) The Populist Zeitgeist. *Government & Opposition*, 39(4): 541-563.

Müller, J. W. (2016) *What Is Populism?* Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

Pankowski, R. (2010) *The Populist Radical Right in Poland: The Patriots*. Londra: Routledge.

Pappas, T. (2012) Populism Emergent: A framework for analyzing its contexts, mechanics and outcomes. *EUI Working Papers*.

Pető, A. & Grzebalska, W. (2018) The gendered modus operandi of the illiberal transformation. *Women's Studies International Forum*: 164-172.

Roberts, K. M. (2006) Populism, Political Conflict and Grass-roots Organization in Latin America. *Comparative Politics*, 38(2): 127-148.

Sarıtaş, E. (2016) Normativite, Kırılgenlık ve Yas: Judith Butler'ın Düşüncesinde Biyopolitikanın Yeri. Kartal O. haz. *Biyopolitika: Foucault'dan Günümüze Biyopolitikanın İzdüşümleri* içinde. İstanbul: NotaBene.

Şah, U. (2020) Eleştirel Söylem Analizi: Temel Yaklaşımlar. *Kültür Araştırmaları Dergisi*, 7: 210-231.

Taggart, P. (1995) New Populist Parties in Western Europe. *West European Politics*, 18(1): 34-51.

Weyland, K. (2001) Clarifying a Contested Concept: Populism in the Study of Latin American Politics. *Comparative Politics*, 34(1): 1-22.

Zakaria, F. (1997) *The Rise of Illiberal Democracy*. [çevrimiçi] Erişim adresi: <https://fareedzakaria.com/columns/1997/11/01/the-rise-of-illiberal-democracy?rq=illiberal> (Erişim tarihi: 15 Şubat 2021).

Zsille, M. (2019) *Ženy v meste*. [çevrimiçi] Erişim adresi: <https://www.zenyvmeste.sk/navrhu-olano-na-sprisenie-potratov-chybal-jediny-hlas--podporil-ho-beblavy-ci-blahova--zdrzali-sa-petrik-i-poliacik> (Erişim tarihi: 19 Şubat 2021).